

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

**ha- To'eh be-darke ha-ḥayim, o', Toldot Yosef ha-yatom
me-'ir Madmenah**

Smolensqin, Pereš Ben-Mošë

השמ ןב ץרפ ,ןיקסנעלאמס

Ṽin, 629 [1868 oder 1869]

ב

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10010

ארץ — — — אמנם מי הוא אשר יתיצב בפני המושל העריץ הזה, בפני המקרה אשר ישנה פני תבל ואדם עליה כדק יטול? — לא אחד! כלנו עבדיו הננו ועל פיו נצא ונבא! . . . אך אחרי כן שבתי וראיתי, כי אחרי כל אלה ימצאו עוד מאשרים רבים בתבל המכלים ימיהם בשלום ומנוחה, והמה אלה היודעים להלוך לרוח המושל הזה, אלה אשר לא ישימו לבם אל הכאות ונחם על מעשיהם בימים עברו יסתר מעיניהם, ורק ישכעו בטוב אשר אנה הזמן לידם. כראותי זאת השתוחחה עלי נפשי וכליותי יסרוני, מדוע לא הייתי גם אני כאחד מהם? למה בלית-אני כחי וימי בעטל ותלאה ללחם את המקרים ולהטותם לחפצי? מי יודע אם לא הייתי גם אני מאשר בארץ, לוא הבינותי כל אלה בראשית צאתי עלי הלבד? לוא ידעתי כי אין טוב לאדם אך לשמוח בהרנע אשר לפניו מבלי הנחם על העבר ודאוג על העתיד ולכל הלחם את גלי המקרים אשר יסערו להפיץ כל חפץ ומחשבה? אכן החכמה הזאת באה בלבי עתה בעשדי על עברי פי פחת ואשמע קול אלי מירכתי בור תחתיה: הרף! עד פה באת ולא תוסיף לעבור! עתה עת עלי אבד כלח והנעשה אין להשיב, עתה תועיל הדעת הזאת רק להותי להראותני, כי בידי היה טובי ואשלחנו מדי. הנה כי כן ימסוך האדם, אשר לא יביא לב חכמה בימי עלומיו, רעל בכוס החיים! — לא למעני אעלה עתה זכרונותי המתים מקבריהם, לא למען ירנינו לבי, כי עצמות יבשות הנה מרגיזות לב ומעברי נפשי, רק למען יראה כל קורא במ ויקח מוסר להטיב דרכו ולשמוח בחלקו יותר ממני. אמנם לי לא נותר מאומה מכל החיים ושאינו והמונו רק הדעת: כי תועה הייתי בדרכי החיים!

ב

מקץ בפתר

בעיר שכולה עיר אשר עשרת אלפים יושביה כמעט כלם מכני ישראל המה, היו חמש ישיבות נודעות לשם בארצנו, ושמה באתי גם אני. אחרי אשר השמעתי כי רוב יושבי העיר הזאת מכני ישראל המה, אחשוב למותר לי להגיד עוד, כי לא תואר ולא הדר לה וכי רפש וטיט היון המעלים צחנה ובאשה באף כל עובר בכל רחובותיה, כי כל קורא ישער זאת בנפשו. וגם אני ידעתי זאת מראש, אך לא פללתי לראות שם בית תפלה לנוצרים גדול ורחב ידים וכנוי לתלפיות, וחמשת מגדליו המצופים בנחושת קלל יתנשאו בשיא חסן ופאר עד לעבים, לכן בראותי את הכית עמדתי ואתבונן בו רגעים אחדים. אך פתאום הרגשתי, כי ידי אדם אחזו בערפי מאחרי וקול עברה עלה באזני: הוי נער שובב! שכחת את ה' אלהיך ותשא מרום עיניך להביט בהצלם!

— מה עול פעלתי? — קראתי בתמהון כהביטי בפני האיש אשר הוכיחני

על פני — מדוע אחזת בערפי ואני לא עשיתי לך רעה?!

— מומר להכעיס! — קרא האיש כשצף קצף — העוד תעז פנים לשאל

מה עול פעלתי? הלא חטאת חטאת לא תוכל כפרה, בשומך עיניך הסמאות בהצלם תועבת נפש כל איש ישראל! — ובדכרו הניף ידו ויחפוץ למרוט לחיי,

אך אני מהרתי להמלט מידיו ואשים רגלי כאילות. עוד לא הרחקתי לרוץ ואתפש
 בכף נערים אחדים אשר רדפו אחרי כי האיש הרים קול זעקה גדולה: תפשוהו!
 תפשוהו! ולקולו מהרו רבים מהעוברים בחוץ לרדוף אחרי כי כנגב הייתי בעיניהם
 וכרגע סבוגי הקיפו עלי יחד, אנשים ונשים, נערים ונערות בקול המולה ומהומה,
 אלה שאלו לפשעי, ואלה השיבו כי גנבתו ואלה קראו בקול: הוא בא לבית
 התפלה להמיר דתו! ותהי מהומה ומבוכה, והאיש אשר קם בי קרא בקול גדול:
 הובילוהו אל בית הקהל וישלחוהו לעבודת הצבא ביד פשעו! כשמעי הדברים
 האלה הרימותי קול זעקה ואמר להצדיק את נפשי, אך שומע לא היה לי מאת
 הנאספים אשר דברו כלם יחד ולא שמעו איש שפת רעהו, אלם כהרומי עוד
 הפעם קולי ואזעק זעקה גדולה, חרד לקראתי איש זקן ויגש אלי וישאלני פשר
 דברי למראה הזקן נחתו כלם וישימו יד לפיהם ואחרי אשר שבה הסערה
 לרמטה הגדתי את כל לבי ולא כסיתי פשעי, כי נשאתי עיני לראות את המגדלים
 הנבוכים מאוד, אך נשבעתי בנפשי כי לא כמרד עשיתי זאת וכי לא ידעתי
 כי זאת תחשב לי לחטאה — כשמעו הזקן את דברי אשר יצאו מקירות לבי
 שם פניו אל האיש המקנא לה' ויאמר: עד מתי, אויל! תהיה לפח ולמוקש
 לאנשים העוברים במח? מה לך ולהנער, האם תשא אתה את עונו? — וכדברו
 אחז בירי ויוליכני אחריו ומאחרי שמעתי קול האיש קורא: לוא הייתי ראש
 הקהל כי אז נתתיו לעבוד עבודת הצבא, — הזקן הביאני אל ביתו וימשכני
 חסד וישאלני לעירי ומחוז חפצו במאור פנים אשר הביא אמן בלבי, ואחרי
 אשר שמע מפי כי למען למוד בהישיבה באתי הנה אמר אלי: טוב הדבר בני
 ואני אתן לך שני ימים בשבוע ארוחה על שלחני — אני הודיתי חסדו לו בלא
 לב ולב ואחפוץ לצאת החוצה, אך הוא אחז בירי ויאמר: שכ והנפש מעט עד
 אשר יביאו ארוחת הצהרים ואחרי הארוחה תלך אל בית הישיבה — אני התפלאתי
 מאוד על יושר לב האיש הזה אשר לא ידעני ולא ראה פני מעודי, ובכל זאת
 יגדיל חסדו אתי הנם, ואת אשר חשב לבי אותה הגדתי לו, והוא הוסיף לשאל
 מפי את הקורות אותי עד הנה ואני ספרתי לו כל הדברים אשר לא ידאתי
 להעביר על דל שפתי, עודנו משוחחים באה החדרה נערה קטנה כבת שתים
 עשרה שנה, מראה כלבנה ותשם בי עיניה השחורות והמהירות כמאורי אור
 באשון ליל ותאמר בקול נעים, כרוך הבא! לא ידעתי נפשי מה היה לי, כי
 נבולתי מאוד בראותי פני הנערה, לשוני לחכי דבקה ואוריד לארץ עיני מבלתי
 יכולת להוציא הגה מפי, את הרגשות אשר התעוררו בקרבי למראה הנערה, לא
 אוכל לתאר באמר ודברים, כי לא הרגשתי מאומה בעת הזאת, רק זאת אדע
 כי עשתונותי נבוכו ולא ידעתי את הנעשה בי, אחרי רגעים אחדים שמעתי קול
 הזקן קורא אלי ללכת אחרי לרחוץ בנקיון כפינו, מהרתי לקום לעשות מצותו
 ואתנודד כשכור כלכתי, ישכנו אל השלחן והנערה באה עוד הפעם ותביא
 את המאכל בקערה ותשב למולי ותאכל בתאות נפש, אך בלחיי היו פתותי
 הלחם והבשר אשר נתתי אל פי כאבני הצץ ולא עצרתי כח לאכול, אני
 התפלאתי השתוממתי ולא ידעתי נפשי מה זה היה לי? אך זאת ידעתי כי חס

לבי בקרבי ואגלי זעה התגלגלו ממרום מצחי ואף כי התאויתי ככל נפשי להביט
בפני הנערה בכל זאת לא נתנני לבכי הקים זמני אך לאחרונה אמצתי שארית
כחי לשאת עיני והנה קול הנערה קירא אלי: בחור למה לא תאכל? הן תרעב
כל היום אם לא האכל — כישעני את הקול כאזני עוד הפעם במכוכה גדולה
ואדום היקן לא דבר דבר בכל עת האכל ואחרי אשר קמנו מיושכנו אמר
אלי: הנה נפשיך נבהלה מאוד מפחד האיש אשר קם ליסודך על לא חטם פועלת
אך הרגע נא מעתה לא האיעה אליך רעה כי אני אהיה עלך סהרה ועתה לך
אל הישיבה ולעת ערב תישב הנה לאכול ארוחת הערב כחולם יצאתי מהכות
ואחרי אשר ישבה נפשי למניחתה שאלתי עוד הפעם את נפשי: מה זה היה
לי? מדוע לא יכולתי הבט בפני העלמה? הן יפה היא עד מאוד ולכה טוב כלב
מלאך אלהים ומדברה נאווה אף נעים מאוד ובכל זאת אירא מפניה? אך האם
אירא מפניה? הלא ככל אות נפשי אותי להביט בפניה רק עיני נסוגו אחור
למרות חפצי פלאה דעת כמני... כה עכרו מחשבות שונות על לבבי ולא
שמתי לבי על דרכי אשר אני הולך עליה עדי התעוררתי לקול אישה זקנה אשר
נתנה עלי בקולה: האם הפית בעיון ולא תראה את אשר לפניך? עוד מעט
הפלתני ארצה! — נשאתי עיני ואביט בפני האשה ולולא אמצתי שארית כחי
למשול ברוחי כי אז התפרץ שחוק אדיר מפתחי פי כי מראה האשה הזאת היה
מורא מאד: שפלת קומה ובריאת בשה עיניה וקרקות חוטמה ארוך מאוד ועליו
אבעבועות גדולות ועל האבעבועות הגדולות אבעבועות קטנות מהן וכלן אדומות
כדם וגם על שפתיה ולחיה אבעבועות קטנות ומהן תצמחנה שערות צהובות
ועל עינה הימנית יבלת גדולה ואדומה כענב כל כנדיה היו שתורים רק את ראשה
כסה רדיד משי לבן כשלג ועליו מטפחת אדומה אך כל החוד והדר אשר
פזר לה הטבע על פניה למען שמח עין כל רואה בהם כאפס נחשבו מול
החן והנעם אשר יצק לתוך פיה פנימה — כי בפתחה פתחי פיה גראו שלש
שנים ארוכות ושחורות כעורב ומכינהן ין קצה בדברה דבריה בקול כלב
הגלחץ בין הדלת והמזוזה לוא ראיתה בעיר אשדות כי אז קראתי אחריה מלא
ולא חשכתי מפניה רק לוא שמעתי גדופים מפיה אך בעיר הזאת גר הייתי
והמקרה אשר קרני בבקר הביא מרד כלבי לכן שמתי מעצור לרוחי ואמר כישפת
הנף: סלחי נא לי אשה כבודה לא כודון לב עשיתי זאת — דברי השיבו כרגע
אפה ממני ותשאלני לעיר מולדתי ואנה אישים פעמי במאור פנים ושחוק על שפתיה
אשר הפיצו בלהה וגעל נפש הרבה יתר מבראשונה בעת אשר אדמו מקצה
— למען קחת לקח בהישיבה באתי הנה אשה כבודה — עניתה בשפת
חלקות וכלבי אמרתי האם כל בני העיר משגעים המה או אני הכיתי בשגעון
היום עד כי לא אדע עוד איך להתהלך בעיר הזאת? בבקר נשאתי מרום עיני
ותחשב לי זאת לחטאה ועתה הכתתי לארץ וגם זאת תחשב לעין לי ואל
הרעיון הזה החלו להתרועע עוד רעיונות ועשתונות אך האשה גרשה אותם
כרגע ברוח פיה כי כשמעה מפי כי למען קחת לקח בהישיבה באתי הנה מחאה
כפיה כשמחה ותאמר: כוא אתי ואני אנהגך אל ישיבת מנחם כי לא זו הדרך

אשר תלך בה, בוא, נא אתי בואה, כי ביתי נכח הישיבה ובלי תפונה תבוא אל
ביתי יום יום לאכול ארוחת הבקר, כי כל באי בית הישיבה יבואו אלי מדי
יום ביומו לאכול ארוחת הבקר — וכדברה אחזה בימיני ותולכני אחריה, אני
התפלאתי מאוד בשמעני דבריה; בראשונה על טוב לכה כי תאמר להאכילני
מפתה יום יום, ואחרי כן השתוממתי עוד יתר בשמעני, כי כל בני הישיבה יאכלו
על שולחנה יום יום ארוחת הבקר, אין זאת כי אם עשירה היא כמאור מאוד
— אמרתי בלבי — ואני דמיתי בראותי את כנדיה, כי את דלת העם תמנה,
היא מהרה מאוד ללכת ואני אחריה עד בואנו יחד אל רחוב צר מאוד מכוסה
ברפש, ומי מדמנה צפים על העצים הארוכים אשר נתנו שמה בלי תפונה לפני
שנים רבות — ואולי עוד לפני מתן התורה — למען יעברו ההולכים לבית התפלה
את הרחוב כחרבה, אך עתה הואילו רק להמער רגלים.

— עוד מעט תראה את הישיבה — אמרה האשה אלי כבואנו אל הרחוב
הזה — ישיבה כזאת אין בכל הארץ, מכל קצו תבל יבואו הנה נערים
לשמוע דבר ה' העיר שכולה — תעמוד על תלה עד בוא משיח צדקנו! — העיר
שכולה היא עיר מלאה למודי ה' ויראי אלהים כירושלים עיר הקדש. התראה
שם את הבית הגבוה? הוא בית הישיבה! לך בשם ה'! — וכאלוה לרבר הפנתה
שכמה ללכת, אך כרגע שכחתי אלי ותאמר: בוא מחר לביתי לאכול ארוחת הבקר —

— ואיה ביתך? — שאלתי.
— בני הישיבה יובילוך אלי —
— אך איך אשאל לשמך ואני לא אדעהו?!

— מי לא ידע את שם שרה האלמנה? — קראה בתמהון ותלך לה.
טרם באתי עוד אל בית הישיבה הרחק כמאה רגל, הגיע לאזני קול המולה
נדולה, קולות מקולות שונים, קול הצאן הוא, קול צאן יעקב הצועקים בעד
סתותי לחם!

כאתי הביתה ראיתי שמעתי ונבהלתי; כמאה נערים וילדים עומרים אל
השלחנות הארוכים סביב סביב, אלה ישבו ואלה יעמדו על שתי רגליהם ואלה
יעמדו על רגל אחת וינועו הנה והנה בנוד הקנה במים, וכלם יחד יצעקו קול
נדול ולא יסף. קול המולה ושפה בלולה כזאת לא שמעתי עוד מעודי, לכן
עמדתי תחתי ואביט הנה והנה כמשתאה. בצד השלחן למול הפתח עמד נער
כבן שש עשרה שנה ויקרא בקול מר צורח כאשה מקוננת על בנה יחידה כי
מת: אמר רבא, אמר רבא, אָאָמְרָא רָאָאָבָא! — נגשתי אליו ואביט בפניו,
כי נכמרו נחומי עליו, אך הוא כראותו אותי מביט בפניו בחמלה, שחק בקול
נדול ויאמר לרעו: ראה זה חדש הוא! חדש! חדש! התלחשו איש באזני רעהו.
— המשגיח! — קרא פתאום נער אחר לפני כלם קבצו פארוור כרגע
ויוסיפו להרים קול לנצה בנגינות ולספור מר בקולות מקולות שונים

— דובר שקרים! דובר שקרים! — קרא נער אחר אחרי רגעים אחדים —
איה איפו המשגיח? הוי מפית כזבים! —
— מלכי הוצאתי מלים למען הפיל עליכם אימתה — ענה הנער הראשון כמנצה.

— הלא שאת המשניה תבעת גם אותך ומדוע רם לבדך ותפיל עלינו בלהות כמו לא תירא אתה מפניו —

— אני לא אירא מפניו... הנער לא כלה את דבריו, כי בלהות צלמות אפסוהו בשמעו פתאום מאחוריו קול קורא בקצף: הוי בנים סורים, אוכלי לחם העצבים! רק להג תרכו כל היום ואל הגמרא לא תשימו לב, זרע מרעים! — כדברים האלה קרא בקול עז איש זקן. גבה הקומה ובריא בשר, פאת ראשו וזקנו הארוכות כשלג הלכינו, אך פניו אדומים כדם ומעיניו כידודי אש חמה התמלטו — פלצות אחזה את כל הנערים וגם אותי לבשה חרדה, כי פני האיש ומה גם הרצועה הארוכה אשר אחז בידו היו איומים מאוד.

— מה לך פה? נער! — נתן עלי בקולו כראותו אותי. רגעים אחדים לא יכולתי לענות אותו דבר, כי נבהלתי מפניו, והוא בראותו כי שאתו תפול עלי, שמח בלבו לראותו, כי נורא הוא על כל סביביו ויוסף לשאול אך לא בקול רגז כבראשונה: מה לך פה? —

— אני אובה להסתפח בבית הישיבה — עניתיו בקול דממה.

— מה תדבר? —

— אני אבקש להמנות בקהל תופשי התורה —

— לא אבין לטליך — ענני וילך לו לשמחת לב כל הנערים.

— הוא חרש ולא ישמע אף דבר מכל הדברים אשר תדבר — אמר אלי נער אחד מהיושבים — אך אם תחפוץ להיות כמונו, בוא אתי ואני אראך את רבנו ראש הישיבה ואתו תדבר — הלכתי אתו והיא הציגני לפני ראש הישיבה, אשר ישב על הכסא של אליהו העומד על הכמה ולפניו עמדה אשה בוכיה. ראש הישיבה היה גם הוא איש בא כימים כבן ששים שנה קצר קומה ובריא בשר גם טוב תאר וזקנו הלבן והארוך היורד על פי מדותיו נתן לו הדרת שיבה, אך עיניו השחורות המבריקות מתחת הככות הלבנות והארוכות העידו בו כי לא בבית הישיבה בלה ימיו, כי אם בא באנשים ויראה דרכי התבל די והותר. כראותו אותי, שם פניו אל הנער, אשר הצגני לפניו ואשר נסוג אחור צעדים אחדים אחרי אשר הורה באצבעו עלי, כי הוא האיש אשר ימשול בבית ויושבו, וישאלהו: מי זה הנער? —

— נר, והוא בא לשם הישיבה כי חפץ הוא לשבת פה —

— עוד אחד? — קרא ראש הישיבה ויניע בראשו כמשהאח — חי נפשי, כי לא אדע איפוא נמצא מקום לאלה חדשים מקרוב יבוא, המעט ממנו אלה אשר כיום ימצאו, כי ינהרו עוד למאות מכל עבר ופנה? צר לנו המקום לא נוכל לאסוף כעת חדשים כטרם נעביר את הישנים תחת השכמ — כשמעי הדברים האלה נפל עלי לבי מאוד ואמר לסגת אחור, אך הוא אמר אלי: הכח לי מעט ואדבר אותך אחרי אשר אכלה דברי את האשה הזאת — דבריו הפיחו רוח תקוה בלבי ואמר: עוד לא אכרה תוחלתי, גם זכרתי את העצה אשר יעצני רעי ואחשוב מחשבות, איך לקנות לבכו והוא שם פניו אל האשה ויאמר: הלא תראי כי קצרה ידי מהושיעך ומה אעשה לך? —

— אבל חוסה נא אדוני ורבי — קראה האשה בקול קורע לב — חמול
נא עלי על אלמנה עויבה ואל תגרשנה מזה. כי בנפשי הדבר הזה —
— אמנם הנדי את מה אעשה לך? הן השמעתיך פעמים ושלוש כי
טפיש כחלב לב בנך ולא יעלה להיות כאחד כתופשי התורה ולמה ישב פה ויבלה
לריק עתו? הלמען לאכיל לחם הסד חנם? הלילה לי מעשות כדבר הזה! —
— אבל מה אעשה לבני? — קראה האשה כטר נפשה ותפרוש כפה —
מה אעשה לו? הן אלמנה אני וקצרה ידי מתת לו לחם חקו. אנא רבי חמול
נא עלי והניחהו תחתיו ואל שדי יוסיף על ימך טאה שנה על כי תרחם יתום —
— הן הנדתי לך והשמעתך, כי הוא לא יבין עד מה בהתורה ומה יועיל
לו אם ישב פה? הן הישיבה הוכיח רק למען תופשי התורה ולא למען אלה
אשר לא ידעוה. הלא זאת תחשב לי להשאה, אם אניחהו לשבת פה לבלות
להבל עתו —

— אל אלהים! מה אעשה לבני, מה אעשה לבני? לוא היתה לאל ידי,
כי אז שכור שכרתי לו מורה ללמדהו תורת ה', אך ידי קצרה מתת לו אף טרף
לנפשו ומה אעשה? —
— תן אותו על יד בעל מלאכה וילמוד מלאכה אשר תחיה את בעליה
וישבע מעמל נפשו —

— בני לבעל מלאכה? — קראה האשה בקול מר ונורא מאוד כמו חץ
מות בא בלבה — בני לבעל מלאכה! בני יח די! בכל משפחתי לא נמצא אף
אחד אשר מצא חית ידו ממלאכה ואת בני יחידי אתן ללמוד מלאכה! אויה
לי, ואבוי לנפשי, כי כזאת תשמענה אזוני! לא לא! אבחר במות, ברעב, יקר
בעיני המותה גם לבני יחידי מתת אותו ללמוד מלאכה! אויה לי ואוי לנפשי! —
לקול צעקת האשה ויללתה חרד ממקומו נער אשר ישב עד הנה בצד הכמה
ולפניו ספר פתוח ויבוא ויחזק בידי האשה ויאמר: מה לך אמי? מדוע תבכי? —
הנער הזה היה כבן חמש עשרה שנה בריא בשר, ראשו מכוסה בשערות
צהובות אדומות כשערות החזיר אשר ירדו עד גבות עיניו הלבנות ותכנסה את
מצחו הקטן כמצח הקוף, חוטמו עגול ורחב מאוד, עיניו ירקרקות וטהן נשקפות
אולת ולע לב. האשה חבקה אותו בין זרעותיה באהבה ותאמר: הוה בני בני!
רבי יאמר כי לא תשים לבך אל דברי הספר להגות בשום לב ועל כן יחפוץ
לשלחק מזה —

— טוב הדבר, בשמחת לבב אצא מזה —
— ואנה תלך חסר דעה? האם תוכל לבוא אל ישיבה אחרת? —
— מה לי ולישיבה אחרת? אלך לי אל דודי אחי אבי שלום ישעיה החיט
ואשב בכיתו ואלמוד מלאכתו —

— איה איפו לך דוד? האם הבית בשגעון? דודך החיט! מי הוא דודך
ומי הוא חיט? הלא בכל משפחתו לא ימצא אף חיט אחד — קראה האשה
ותקרוץ בעיניה אל בנה, אך הוא לא הבין אל מה ירומו עיניה ויאמר: לא משוגע
אני, אני אלך אל דודי שלום ישעיה החיט, לוא חפצתי ללכת אל אחיך הסנדלר

כי אז הייתי משוגע, כי הוא איש רע ואכזרי אך דודי שלום ישעיה איש טוב הוא ואליו אשא נפשי, כי קצה נפשי שבת בחבית הזה וכל הנערים ישחקו ילעיגו לי כי לא אבין בהנמרא, חיש אחיה! — האשה נבוכה מאוד מדבריו ותאמר: הם כסיל, הבל תפצה פיך! אין לך לא דר ולא גואל ומודע, לא חיש ולא סנדלר! מי קראך הנה? לך ושוב למקומך —

— לא לא! — קרא הנער בקול עז — אל דודי שלום ישעיה אלך ואת דודי שמריה הסנדלר יבלע בכור מות, כי הוא יקרא בכל עת אחרי מלא ויאמר כי אבי ננכ סוסים —

— לך ושוב למקומך! — קראה האשה בקצף נורא.
— אל דודי שלום ישעיה אלך, כי להיות חיש אֹתָה נפשי — אני לא עצרתי עוד לח להתאפק ואשחק בקול, גם ראש הישיבה שחק ובכל זאת הוכיחני על פני ויאמר: לא נכון הדבר אשר אתה עושה, הן האשה מרת נפש היא ואתה תזרה מלח על פצעי לבבה! —
— בן כסיל תונת אמו — עניתי למען הראות להראש, כי לא צפון לבי מדעת דברי חכמים.

— אם תזכור דברי החכם, מדוע לא זכרת גם את אשר אמר כי אוטם שפתיו נבון? — ענני, ואל האשה אמר: כואי בשעה הרביעית אחרי חצות היום לביתי ושם נדבר את דבריני, האשה הלכה לה והוא שם פניו אלי וישאלני: מאיזה עיר אתה? —

— מעיר אשדות —
— מעיר אשדות? מעיר רחוקה כזאת תבוא הנה? הלא כסף רב דרוש להתולך בדרך רחוקה כזאת —

— יש בידי די כסף ובמחירו אוכה לקנות חכמה —
— ואיפו למדת עד הנה? —
— בכיתי —
— מה למדת? —
— בנמרא למדתי להבין אך מעט מעט, אמנם כתבי הקדש ערוכים ושמורים בלבי —

— ואבותיך איפוא הם? —
— בארץ תחתית — עניתי באנחה.
— הנך נער חכם ומבין דבר זאת אראה וגם מצאת הן בעיני, אך מה אעשה לך? הן אם גם אאספך אל הישיבה, אבל ארוחתך מאין תבוא? אך אולי יש לך גואל ומודע בעיר הזאת? —

— אין איש —
— צר לי עליך, כי בלי גואל ומודע יעברו ימים רבים במרם תמצא לחם חקך, הן תראה כי רבים עתה הנערים וקצרה ידי מהושיעך —
— יש בידי כסף אשר יספיק לי על ירח ימים וגם שני ימים בשבוע מצאתי במרם בקשתי, כי איש נדיב לב אמר לתת לי ארוחה שני ימים בכל שבוע —

— מי הוא האיש? — אני ספרתי לו כל המוצאות אותי בבקר והוא ענני: טוב הדבר מאוד, יש לאל יד האיש הזה להשיג. למענך ארוחה לכל שבוע ימי השבוע כי איש נכבד הוא —

— וגם אישה אחת הנטיחה לתת לי ארוחת הבקר יום יום —

— כי היא האשה? — שאל בתמהון.

— שרה האלמנה תקרא בשמה —

— הגם אותה תכיר? כן הוא, היא אישה טובה ותתן ארוחת הבקר לכל

לכל בני הישיבה — ענני בשחוק. אף כי לפלא היה בעיני בראותי אותו שוחק בדברו, בכל זאת לא נועזתי לשאל פיו, מדוע ישחק, ואשאלהו, אם יאספני אל הישיבה?

— בוא לביתי בשעה הרביעית אחרי חצות היום ושם נדבר את דברינו —

ענני ויקם ממושבו, בשעה הרביעית אחרי חצות היום ראיתי ונוכחתי, כי רעי צדק מאוד בדבריו, כי הכסף ענה את הכל; יורש העצר להגנוב סוסים, הוא בן האשה אשר בכל משפחתה לא ימצא בעל מלאכה, רק חוט אחד, וסנדלר אחד, לא גרש מהסתפח בנחלת ה', ואני נוספתי על הנמצאים, אף כי צר המקום, וגם ארוחה טובה נתנה לי ביום הראשון. אמנם חלילה לך, קורא דברי, לחשוב תועה על ראש הישיבה אשר תורת ה' מפיו תצא כי כפיו נגאלו בשחד! גם חלילה לך להאמין בשוא נתעה, כי יצאתי לחרף שם מורה לצדקה בעד שלשת שקלי הזהב אשר לקח מדי, חלילה לי מעשות כדבר הזה! הן כנפשך הקיורא גם נפשי יודעת מאוד, כי מורה דת ואמונה אשר תורת ה' בתוך מעיו ומלתה על לשונו ואשר ידע נאמנה, כי השוחד יעור עיני חכמים, לא יפשוט ידיו לקחת מתן בסתה, וגם לא ארחיב בנפשי עז לחשמיע דבר כזה קבל עם, כי כל אלה אשר ידעו את ראש הישיבה פנים אל פנים יקומו וישימו לאל מלתי, כי יתנו עידיהם כי עיניו כעיני הנשר למהוק הביטו ואות נאמן הוא, כי נקי כפים היה — רק זאת חפצתי להשמיעך, מה גדלו רחמי לב בני יעקב למקמנם ועד גדולם, מן הוישב כסאות למשפט עד המושך בעגלה, כלם ישכילו להיטיב לאחיהם ודע ישרון, כלם יחמלו על אלמנה, ירחמו יתום ולא עוזר לו ויקחוהו לבן להם, ומי הוא העם בכל התכל כלה אשר יתחרה לעשות כמעשה העברים בני ארצי צדקה וחסד? הן אם יפגש איש מעם הארץ יתום פורש כפיו לעזרה, האם ישים אליו לבו? הלא יאמס אזניו משמוע קול תחנוניו או יענהו עזות: לך ומצא מנוח בבית היתומים יששם יאספו כל בני עני! או יקשיח לבו עור יותר ויאמר: לך עבוד ותמצא לחם! אך לא כן איש אשר ממעי יהודה יצא, לו לב בשר, וכי יראה יתום אובד בלי לבוש ובטנו תחסה, יאספחו אל ביתו, יאכילוהו מפתו ויכסה מערומו, ועוד יתרה יעשה, כי יקרא גם שמו עליו! כי יבין ברחמיו וברוב חסדיו, כי לא רק לחם ובגד יחסר ליתום, כי אם גם אב אשר באהבתו וחמלתו ינטלחו וינשאהו, לכן ימהר מבלי חשוב מחשבות רבות לאמר לו: אביך אני! ולא רק בביתו במקום אין רואה ואין שומע לא יבוש לאמר לו: בני אתה! כי אם גם בתוך קהל ועדה

ובמושכ שרים אשר יכואו בעיר להרים תרומה לעבודת הצבא ששם הביאו לתת אותו למלך כפר נפשות בניו אשר על ברכיו נולדו. גם שם יאמר לו: בני אתה ועליך נפל הגורל לצאות לעבוד עבודת הצבא! . . . וצדקות בן יעקב עוד לא תמו כרגע. כי גם אחרי אשר יצא היתום בנו-מקדאו מביתו למען לא ישוב לנצח, עוד יפליא חסדיו עמו וישחד מכספו לקנות לו תפילין וצדה לדרך . . .

מי הוא האיש מכל העמים אשר יפקח עיניו על דרכי יתומה עזובה, או אלמנה ענונה, פן תשרך דרכיה? — לא אחד! המה אף אם יראו און, לא יתבוננו! אך לא כן איש יהודה, כי יראה אף שמץ מעון או חטאת ביתומה עזובה, יכמרו נחומיו עליה כרגע וימחר להשיבה הדרך הטוב, גם לא יהשך — כרוב רחמיו — שכמו שכמ מוסר ממנה לטוב לה כל הימים . . . או כי יתבונן אחד מכני עם סגולה באלמנה ענונה מאישה, כי שכחה עניה וצרותיה עד ארגיעה ותשא אל איש זר לה עיניה, או פתחה פיה לדבר אתו דבר, הלא פלצות תאחזהו פן תטה אשוריה מדרכי יושר ויבילע לכל העם בגללה, ולא ישקוט ולא ינוח עדי ישיבנה הדרך הטוב . . .

ומי יספר את רוב צדקותיהם וחסדיהם אשר יפליאו את התעים מני דרך, את צעירי הצאן אשר יתעו ללכת ארחות עקלקלות: להגות בספרי העמים ולשנותיהם וללבוש מלבוש נכרי וכהמה פשעים נוראים ואיומים מאוד אשר ידווחו את האדם אל ירכתי בור, איך יעמלו בכל מאמצי כחם להשיבם מדרכי שאול, ואיך ישחרום מוסר חדשים לבקרים הלא עין רואה כל אלה תעידם, כי כלם צדיקים, כלם חסידים.

יקימו נא גם הרשעים הנותנים שם בן יעקב לשמצה וקלסח ויאמרו; היש בכל הארץ ובכל הגוים גוי אשר צדקה עשה כהגוי הגדול הזה? — וזאת ראיתי גם אני בעיני בבית ראש הישיבה אשר היה איש נכבד ונשוא פנים בעדתו כאיש אשר יתברכו בו רבים, ובכל זאת הפליא חסדיו וידבר אל האשה דברים רכים משמן ויבטיח להסיר חרפה מעליה, כי לא יתן את בנה ללכת למצוא חית ידו מעמל כפיו, כי אם כהישיבה ישב, ולי דבר אהבה וידידות ויאמר לשים עלי עינו כאב רחום על בנו, ואחרי כל החסדים האלה נער כפיו מקחת מידינו מאום, וגם כאשר הודינו חסדו לו ונאמר להקריב לו אשכר לאות אהבה — כי מי לא ירוק את אוצרו בתאות נפש, למען קנות לו אב נכבד כראש הישיבה? — משיך ידו ויטאן לקחת מתנות, ורק אחרי אשר הפצרנו בו הרבה מאוד נעתר לנו כרוב חסדיו ויקח מידי שלשה שקלי זהב ומיד האשה חמשה שקל כסף. וגם זאת לא למענו לקח, רק כי זכר את נפשות ביתו ויזכור, כי השכר אשר ימצא בעמלו לא יספיק לו לנהל את ביתו בלחם, ולמען אהובי נפשו אלה נעתר לנו, למרות חפצו לקחת מידינו מנחת זכרון ברוח נדיבה וישלחנו באהבה וידידות. חסדי האיש הדגול מרבבה הזה עלו עתה על לבי ואמר אזכיר שמו לטוב לכל אחיה כשוכה טיבה —

לשם יתקן עמו וישחד מכספו לקנות לו תפילין וצדה לדרך . . .